

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge Based Economy : KBE) เป็นแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาและสร้างเศรษฐกิจ โดยอาศัยความรู้เป็นตัวขับเคลื่อนหลักทั้งด้านการผลิต การแพร่กระจายสินค้าและการบริการ (Krisciunas and Daugeliene, 2006) ความรู้และนวัตกรรมจึงเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนามากกว่าเงินทุนและแรงงาน (OECD, 1996, 2002) จึงให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับฐานความรู้ (Knowledge base) จึงส่งผลให้องค์กรต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจและสังคม จำเป็นต้องปรับตัวไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) เพื่อสร้างนวัตกรรมและองค์ความรู้ใหม่ (F. Maclup, Hepworth, Small, Garfield, 1985; Leontief, 1993; Spencer, 2003; Landefeld, Fraumeni, 2000; Trewin, 2002; Gera, 1998; Houghton, Sheen, 2000; Dahlman, 2003; Atkinson, 2002 ; etc.)

ดังนั้นการสร้างความรู้ในระดับชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ (Daugeliene, 2005) ในปัจจุบันแนวทางการส่งเสริมความรู้ระดับฐานราก มีกลไกสำคัญคือ การใช้แนวคิดเครือข่ายสังคมผ่าน Global Village (OECD, 1996) ซึ่งในหลายประเทศมีการพัฒนากลไกนี้ เช่น สหรัฐอเมริกา ประเทศมัลดีฟส์ สิงคโปร์ โดยสามารถขยายบริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารไปสู่ส่วนท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพการให้บริการอินเทอร์เน็ตทั้งทางด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี ลดช่องว่างและความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสารสนเทศและความรู้ (Digital Divide) ให้ประชาชนในท้องถิ่นมีการเข้าถึงสารสนเทศเพิ่มมากขึ้น (OECD, 1996a) อีกทั้งยังส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี ด้วยการสนับสนุนสังคมแห่งการเรียนรู้ (Knowledge Base Society) ความรู้ และส่งผลโดยตรงต่อความเจริญเติบโตทางของเศรษฐกิจ มีการประชุมประสานเป็นเรื่องเดียวกัน ทั้ง ทางนโยบาย เงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคม พัฒนาระบบเทคโนโลยีสมัยใหม่ และสร้างนวัตกรรม และการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ ส่งผลให้มีการสร้างจะเกิดระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ต่อไป

ในประเทศไทยแนวคิดนี้ได้เริ่มต้นขึ้น มีการวางแผนและทำกรอบนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศ ระยะ พ.ศ.2544-2553 ของประเทศไทย (IT 2010) และแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของประเทศไทย พ.ศ. 2552 - 2556 เป็นแนวทางในการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเป็น 5 ด้าน ได้แก่ e-Government, e-Commerce, e-Industry, e-Education และ e-Society ดังนั้น บทบาทของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร คือจะต้องช่วยฟื้นฟูและบูรณาการประเทศไทยโดยนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยทุกด้านมาเป็นเครื่องมือในการสร้างโอกาสให้คนไทยสามารถเข้าถึงแหล่งทุนทั้งที่เป็นเงินและองค์ความรู้ และส่งเสริมให้คนไทยเรียนรู้ นำความรู้สมัยใหม่มาผสมผสานกับภูมิปัญญาไทย เพื่อลดช่องว่างระหว่างชนบทกับเมืองและลดช่องว่างระหว่างสังคมไทยและสังคมโลก อีกทั้งนโยบายรัฐบาลด้านเทคโนโลยีสารสนเทศได้กำหนดให้มุ่งเน้นพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น โครงข่ายสื่อสารความเร็วสูงให้ทั่วถึง เพียงพอ ในราคาที่เหมาะสม เป็นธรรม และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

นอกจากการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานแล้ว รัฐบาลได้จัดทำโครงการเพื่อสนับสนุนการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ได้แก่ โครงการ School Net, โครงการอินเทอร์เน็ตตำบล, โครงการคอมพิวเตอร์เพื่ออาหาร, โครงการพัฒนารัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์, โครงการ i-Community และโครงการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน เป็นต้น

โครงการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ ICT ชุมชน (Telecentre) จึงเกิดจากการผลักดันของยุทธศาสตร์ชาติแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและกรอบนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศ ภายใต้กรอบความคิดที่ว่าเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาความด้อยพัฒนา และปัญหาความเหลื่อมล้ำและโอกาสในการเข้าถึงสารสนเทศและข่าวสารศูนย์บริการสารสนเทศชุมชนที่ไม่เท่าเทียมกัน จึงเกิดรูปแบบของโครงการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้ด้อยโอกาสและอยู่ในชนบทห่างไกลมีโอกาสเข้าถึงและใช้บริการเทคโนโลยีสารสนเทศในรูปแบบต่างๆ เพื่อผลักดันให้เกิดสังคมแห่งการสร้างภูมิปัญญาและการเรียนรู้ (Knowledge Based Society) และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคมต่อไป (Zakota, 2007)

การส่งเสริมผลักดัน และพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน (Telecentre) ให้มีศักยภาพในการส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน และระหว่างชุมชน เป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge Based Economy) การศึกษาขึ้นนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์หา

แนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน (Telecentre) ที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย

1.2 ปัญหานำวิจัย

1. องค์ประกอบต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน ในชุมชนไทยเป็นอย่างไร
2. การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนมีความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์และข้อมูลของชุมชนหรือไม่
3. ลักษณะการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ไอซีทีชุมชน ที่เหมาะสมที่สามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางและกรอบการดำเนินงานของศูนย์ต่างๆและศูนย์ใหม่ที่จะได้รับการจัดตั้งในปีต่อ ๆ ไป ในบริบทของชุมชนชนบทไทยควรเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาองค์ประกอบที่เหมาะสมต่อการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน
2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานให้สำเร็จของศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน
3. ศึกษาลักษณะของการบริหารจัดการที่เหมาะสมของศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนในประเทศไทย

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเพื่อศึกษา ลักษณะการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนในครั้งนี้เป็นการวิจัยที่ใช้ ทั้งระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามในการศึกษาโดยส่งแบบสอบถามไปยังศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนทั่วประเทศจำนวน 283 ศูนย์ฯ ยกเว้นศูนย์ฯ 4 ศูนย์ฯ ที่เป็นกรณีศึกษาไม่อยู่ในกลุ่มที่ส่งแบบสอบถาม โดย กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ใช้บริการศูนย์ฯ และ ผู้ดูแลศูนย์ฯ

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ แบบกรณีศึกษา จะทำการศึกษาในศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน จำนวน 4 ศูนย์ฯ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยคือ ผู้ใช้บริการศูนย์ฯ, ผู้ดูแลศูนย์ฯ และคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ในพื้นที่ให้บริการของ 4 ศูนย์ฯ โดยคัดเลือกศูนย์การเรียนรู้ ICT

ชุมชน ที่มีวัตถุประสงค์การก่อตั้งแตกต่างกัน และมีผู้ใช้บริการศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน จำนวนมากและสม่ำเสมอ ได้แก่

ศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน ที่ก่อตั้ง บริเวณวัด คือ

1. ศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนเฉลิมพระเกียรติวัดโพธิ์การาม จังหวัดร้อยเอ็ด ก่อตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนระยะที่ 2 ปี 2551
2. ศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนวัดบุรพา จังหวัดยโสธร ก่อตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนระยะที่ 2 ปี 2551

ศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน ที่ก่อตั้งบริเวณ โรงเรียน คือ

3. ศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน ตำบลบางเพรียง จังหวัดสมุทรปราการ ก่อตั้งในศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนระยะที่ 1 ปี 2550
4. ศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน เทศบาลตำบลหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ก่อตั้งในศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนระยะที่ 1 ปี 2552

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงองค์ประกอบที่เหมาะสมต่อการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน
2. ทำให้ทราบถึงลักษณะที่เหมาะสมของการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน
3. เพื่อเป็นประโยชน์และแนวทางในการวางแผนทางกลยุทธ์ในการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน สมดังเจตนารมณ์ ของการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน

5

การจัดทำงานวิจัยเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2552 ถึงวันที่ 10 เมษายน 2553 (ระยะเวลา 8 เดือน) โดยมีตารางแสดงการดำเนินงานดังนี้

[illegible]

